

Maar het dient erkend, dat de kartografische behandeling der landstroken buiten de Hollandsche invloedssfeer in de Hollandsche atlassen weinig zelfstandigheid vertoont. In een tijd, die het auteursrecht in het algemeen niet kende, hebben ook de compilatoren dezer werken zich in hoofdzaak tot het bijeenbrengen en pasklaar maken van allerhande beschikbaar materiaal beperkt, in opdracht van uitgevers, wien het commercieele belang als het eerste gold. De ruimheid van het wetenschappelijke geweten van Willem Janszoon Blaeu is reeds door zijn biograaf, Baudet, opgemerkt en bewezen; den zoon Joan, den uitgever van den Grooten Atlas in zijn definitieven vorm, moet deze ruimheid in niet mindere mate eigen zijn geweest.

Wie het werk ten volle, ook in zijn gebreken, wil begrijpen, moet iets van de ontstaansgeschiedenis weten. Zonder vóórhistorie is een uitgave als deze ondenkbaar.

De eerste stoot aan de Nederlandsche atlasproductie is gegeven door Ortelius en Mercator; Ortelius, de algemeen-ontwikkelde handelman en verzamelaar met ruime belangstelling: zijn uitgave, het 'Theatrum', een compilatie op breede basis; Mercator, de beroeps-geograaf en kartograaf, man van groote vakkennis, vruchtbaar in origineele ideeën: Mercators 'Atlas' (waarop deze naam het eerst in overdrachtelijken zin is toegepast), een doorwrocht werk, vrucht van studie en van critisch inzicht. Zoo voortreffelijk als de persoonlijke verhouding Mercator-Ortelius sedert Mercators verblijf te Antwerpen was, zoo vullen ook het Theatrum en de Atlas elkander aan.

Geruimen tijd beheerschten deze twee standaardwerken met elkaar de markt. Voor een nieuwen atlas ernaast was geen ruimte; economisch kon zulk een onderneming vooreerst niet slagen. De koperplaten in het bezit der erven Mercator-Hondius vertegenwoordigden een belangrijk kapitaal; wie daarover beschikte, had een zeer grooten voorsprong op den concurrent, die zich alles nieuw moest verschaffen.

Zoolang de erven Mercator-Hondius zich tot 't uitgeven van Mercator-Ortelius beperkten, stond er geen mededinger op. Hondius' concurrent en buurman op het Damrak, Willem Jansz. Blaeu — kaart- en globe-maker, uitgever en drukker —, beperkte zich er aanvankelijk toe om, evenals b.v. Claes Jansz. Visscher, van tijd tot tijd nieuw-bewerkte kaarten los uit te geven, zonder deze te bundelen; reeds in 1608 verschenen zulke losse kaarten bij hem. Maar nu achte Hondius-Janssonius in 1630 de tijd gekomen om een 'supplement' op zijn, inderdaad verouderende, atlas-uitgave in 't licht te geven. Hij zal er spijt van gehad hebben, want hierdoor wees hij den weg aan zijn concurrent. Tot het publiceeren van een geheel eigen atlas waren Blaeu's aspiraties nog niet gestegen; maar